

A.V. Shamne. Continuum of personal subjective functions as the factor of individualization of psychological social development. In the article the results of empiric operationalization of construct "the type of psychological social development" are analyzed. The phenomenological picture of individualization of psychological social development of teenagers. As the criteria of typization the personal (motivation, valuable orientations, communicative options), subjective (autonomy, self-regulation, locus control, self-determination) and social behavioral (styles, forms, strategies of functionality and social activity) characteristics of teenagers are used. Quasi-experimental research was taken on the example of teenagers at the age 12-17 (N = 455, 44 % male). The information was categorized by factorial analyses. According to the results of generalization of diagnostics the four types of teenagers are described and distinguished ("autonomic self", internal-dominant", "friendly-dependent", "frustrated-critical). They are interpreted as typical individual features of social and individual ("dominant-friendliness", "individualism-collectivism", "autonomy-dependence", "self-determination, people-determination", business-determination", "internation-extrination", "self-reliability-seeking for support").

Key words: the type of psychological social development, adolescence, personality, subject, social behavior, dominance, friendliness, individualism, collectivism, autonomy, determination.

Отримано: 11.03.2015 р.

УДК 159.922.4

Ю.В. Шапаренко

ІСТОРИЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ЕТНІЧНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ЛЕМКІВ

Ю.В. Шапаренко. Історичні та соціально-психологічні чинники розвитку етнічної самосвідомості лемків. У статті представлено теоретичний аналіз історичних та соціально-психологічних чинників розвитку етнічної самосвідомості лемків. З'ясовано, що протягом тривалого часу лемки зазнавали асимілятивного тиску з різних боків. Доведено, що зовнішньополітичні маніпуляції мали і продовжують чинити несприятливий вплив на лемків як етнічну групу, що призвело до гальмування розвитку лемківської самосвідомості. Визначено, що внаслідок жорсткої дії несприятливих зовнішніх чинників та включення захисних психологічних механізмів етнічна складова самосвідомості лемків зазнала травмуючого впливу та стала витіснятися у структурі цілісної самосвідомості особистості. Обґрунтовано необхідність окреслення шляхів розвитку етнічної самосвідомості у представників молодого покоління.

Ключові слова: лемки; етнічна група; етнічна ідентичність; етнічна самосвідомість; етнічні кордони; етнічні меншини; етнічність; міжетнічні відносини.

Ю.В. Шапаренко. Исторические и социально-психологические факторы развития этнического самосознания лемков. В статье представлен теоретический анализ исторических и социально-психологических факторов развития этнического самосознания лемков. Выяснено, что в течение длительного времени лемки испытывали ассимилятивное давления с разных сторон. Доказано, что внешнеполитические манипуляции оказывали и продолжают оказывать неблагоприятное воздействие на лемков как эт-

ническую группу, что привело к торможению развития лемковского самосознания. Определено, что в результате жесткого действия неблагоприятных внешних факторов и включения защитных психологических механизмов этническая составляющая самосознания лемков претерпела травмирующего воздействия и стала вытесняться в структуре целостного самосознания личности. Обоснована необходимость определения путей развития этнического самосознания у представителей молодого поколения.

Ключевые слова: лемки; межэтнические отношения; этническая группа; этническая идентичность; этнические границы; этнические меньшинства; этническое самосознание; этничность.

Постановка проблеми. У сучасному світі під впливом історичних, економічних та політичних подій, відбуваються зміни в суспільному житті. Процеси глобалізації, призначенням яких є інтеграція світової спільноти в єдине ціле, одночасно активізують механізми національної дезінтеграції, які можуть чинити руйнівний вплив на суспільство, сприяти його етно- та соціокультурній маргіналізації. Це зумовлює необхідність поглибленого вивчення сутності психологічних явищ, які лежать в основі збереження етнічної самосвідомості народу.

Основним поняттям, що виступає чинником розвитку етносу як соціально-психологічної групи, є етнічна самосвідомість: вона безпосередньо впливає на хід політичних процесів, визначає етнічне різноманіття, етнозбереження, культурне відродження, самотність народів у світовій цивілізації, а відтак – формує міжнародний гуманітарний простір.

Наукова актуальність дослідження етнічної самосвідомості зумовлена тим, що етнос як соціально-психологічна спільність людей у сучасному полікультурному просторі значно розширив свої обриси. На сьогодні жоден з елементів системи етнодиференціюючих символів, за винятком етнічної самосвідомості, вже не є маркером етнічності. Психологічне вивчення даної проблеми потребує поглибленого дослідження цього феномену.

Окреме місце в сучасній психологічній науці посідає проблематика самосвідомості етнічних груп. Особливо актуальним є вивчення етнічних груп, які в ході соціально-політичних змін були територіально знищені або зазнавали тривалого асимілятивного впливу (припинили своє існування як етнографічна група) внаслідок політичних операцій та переселень. До таких належать лемки – давні русини, автохтони західних Карпат.

У сучасній Україні лемки залишаються в багатьох планах "невідомим народом": загальноукраїнська картина подій, вартостей дещо відмінна від специфічно лемківської картини світу. До цього варто додати мовний фактор, культурні відмінності, етнокультурні схеми світосприйняття лемків. Всі ці обставини зумовлюють актуальність дослідження соціально-психологічних чинників етнічної самосвідомості лемків.

Метою даної статті є теоретичний аналіз історичних і соціально-психологічних чинників розвитку етнічної самосвідомості лемків. Опра-

цювання цього питання сприятиме розширенню та поглибленню знань у галузі психології лемківської етнічної групи, а також сприятиме подальшому вивченню психологічних наслідків подій, спільних для етносів з подібною історичною долею (депортація, розселення й адаптація), дасть змогу прояснити окремі дискусійні питання щодо етнічності даних груп.

У нашому дослідженні ми виходимо з положення, що етнічна самосвідомість є головною ознакою та умовою існування етнічної групи, а також головним чинником, що впливає на соціально-психологічну організацію етносу, формування етнічної самосвідомості, забезпечує перетворення етнічної спільноти у національну спільноту.

Етнічна самосвідомість – це, в першу чергу, знання, усвідомлення особливостей свого культурного спадку, унікальності певної спільноти людей, "члени якої поділяють образ себе як спільноти, яка об'єднана виразною (відмінною, чіткою) культурою... і артикулюють цей образ у своїх нормативних системах" [2, с. 11].

Найбільш прийнятним для нашого дослідження ми вважаємо суб'єктивістський підхід до етнічності, в якому остання розглядається як "базова соціально-психологічна реальність чи як значення сприйняття "ми"- "вони" у протиставленні до погляду на етнічність як щось дане, що існує об'єктивно" [2, с. 3]. Водночас прихильники цього підходу також надають особливої уваги й об'єктивним аспектам етнічності, визначаючи їх через досвід соціальної взаємодії.

Згідно з працею F. Barth (1969), суб'єктивною складовою етнічної групи виступають етнічні кордони – соціально-психологічні кордони, які встановлюються на основі взаємоприйняття, як результат групових стосунків, та базуються на факті групового включення та виключення (визнання та невизнання інших членами даної спільноти). Barth виділяє два види (типи) етнічних кордонів – внутрішні та зовнішні. Внутрішні кордони є галуззю самостійного включення в групу, що перетинаються з процесом самоідентифікації. Вони формуються на основі почуття симпатії та лояльності по відношенню до членів тієї ж етнічної групи. Зовнішні кордони є параметром виключення членів. Отже, етнічність є результатом подвійних кордонів: внутрішніх, які підтримуються процесом соціалізації, і зовнішніх, які встановлюються в процесі міжгрупових відносин.

Значення концепту етнічності пов'язано зі значенням інших суміжних концептів, таких як "етнічна група" та "етнічна ідентичність". "Етнічна група" є базовим поняттям, інші виступають як варіативні. Виходячи з цього, етнічність є колективним феноменом, а етнічна ідентичність – відповідно таким, що має індивідуальний характер. Таким чином, етнічність включає колективний та індивідуальний аспекти та містить в собі суб'єктивно-об'єктивну складову.

Якщо дослідженням об'єктивної складової переважно займаються соціологи, політологи та етнологи, то психологів цікавить суб'єктивний аспект етнічності, який охоплює: соціально-психологічні установки, цінності, стереотипи – зміст яких інтерпретується у контексті комунікації (соціально-психологічної взаємодії).

З цих позицій доцільно розглядати лемків як етнічну групу, яка має власну історію, культура якої містить відмінні (виразні, несхожі) елементи, а її самосвідомість є не просто варіантом регіональної самосвідомості українського чи польського етносу. Сучасні лемки мають багату та оригінальну культуру, включно з фізичною, важливими елементами якої є розваги та ігри [1].

Лемки – первинно етнографічна група, тобто група, яка існує у тому самому місці, де вона історично сформувалася. Проте, "дві хвилі переселення", одна з яких відома як операція "Вісла", "призвели до виселення (переселення) майже всієї лемківської популяції" [1, с. 45]. Історія знає багато прикладів "етнічних експериментів" – подібного лиха зазнав і кримсько-татарський етнос у 1944 році.

Лемки у 2011 році були найбільш численною етнічною меншиною в Польщі, незважаючи на виселення та депортації, які мали місце після Другої світової війни. У етнічних меншин ніколи не було формального політичного представництва в Польській Народній Республіці. Держава спонсорувала соціально-культурні об'єднання, які утворилися в процесі політичної відлиги в Польщі у 1956 і 1957 році. Однак, "навіть якщо меншина мала хоча б одну суспільно-культурну організацію, журнал рідною мовою, деякі фольклорні групи і школи, то ці організації та установи слугували лише як інструменти для державного контролю" [3, с. 102].

Етноменшини півдня Польщі протягом століть розвивали свої власні патерни поведінки, і хоч цей досвід не має великого відображення (закріплення) у самосвідомості цих меншин як певна ознака, проте він зберігся в побуті, основах фізичної культури та святкових заходах [1].

Оскільки етнонаціональна своєрідність лемків чи русинів не була визнана – вони не отримали правового статусу від польських державних органів; у лемків не залишилося іншого вибору, окрім взяти участь в культурному і громадському житті українців в Польщі [3].

На відміну від етнічних меншин, великі (домінантні) етнічні групи є такими, що детермінують характер базових соціальних інститутів – політичних, економічних та культурних. Ці групи задають характер норм у цілому суспільстві, особливо це стосується правової системи. Їх культура стає культурою цілого суспільства, у яку асимілюються етнічні групи меншин [2]. Етнічні групи, що представляють більшість, через свою домінуючу позицію зазвичай перебувають на верхівці системи етнічної класифікації, і статус інших етнічних груп, що поділяють з ними спільну територію проживання (одне суспільство), визначається по відношенню до домінуючих груп. Іншими словами, домінуючі етнічні групи – головні визначники зовнішніх етнічних кордонів, а отже в змозі мати вирішальний голос щодо державної політики та законодавства щодо меншин у даному суспільстві [2].

Як засвідчує психологічний аналіз гуральських говірок, діалектна ніша в екосистемі національної мови має тривалу перспективу, якщо вона

належить до національної етнології. Тоді мовна самосвідомість її носіїв структурована: національна мова (польська) є своєрідною надбудовою (*lingua franca*), а рідна (гуральська) говірка – мовою комфорту, засобом повсякденної комунікації. Така внутрішньомовна диференціація сприятлива для тривалого виживання цього діалектного масиву. У загальнопольському масштабі він є складником лінгвістичного генофонду нації, етнокультурною пам'яткою, пріоритетним об'єктом лінгвоохоронних заходів. У випадку з лемківськими говірками: "усамостійнення від українського генеалогічного дерева відводить їм роль етномовної резервації з перспективами більш чи менш швидкого занепаду й асиміляції" [4, с. 730-731].

Зовнішньополітичні маніпуляції призвели до несприятливих наслідків для лемків як окремої етнічної групи. Приклад такої маніпуляції, як вже було згадано вище, стосується спроби довоєнного польського уряду відділити лемків від набагато більш політично активних українців на сході.

У другій половині XIX – початку XX століття під впливом національного руху русинської інтелігенції, назва "Україна" набиравала значення русинської етнічної території, а сам етнізм "русини" був витіснений етнізмом "українці" [6]. Під час Першої світової війни, частково завдяки деяким адміністративним зусиллям, вдалось замінити терміни "рутени" і "рутенський" на "українці" і "український".

У міжвоєнний період терміни "Україна" та "українці" були повністю заборонені до вжитку польськими чиновниками. Східні території Польщі, населені в основному українцями, були зараховані до Малої Польщі (*Mała Polska*) а жителям була дана офіційна назва – русини (*rusini, rutheny*) [3].

Етнографічна назва "лемко", виступала більш прийнятною на польській території, бо гармоніювала з такими місцевими етнографічними назвами як "кашуби" та "гуралі", що, на відміну від назв "руснак", і особливо "українець", не викликали неприязного ставлення – так на західній Галичині назви лемки, Лемківщина стали популярні.

Відповідно до такої політичної тенденції, термін "русин" стали все частіше використовувати як синонім "українець" у засобах масової інформації, а пізніше у наукових публікаціях, наприклад, в роботі E. Romer (1919).

Також і в Чехословацькій республіці назви "Україна", "український" щодо автохтонних мешканців Чехословацької республіки були у 20-30-х роках XX ст. офіційно забороненими, а їхня спадкова територія, згідно з конституцією республіки, називалася Підкарпатська Русь [5].

Історичними аналогами асиміляторського впливу є драматичні події часів Другої світової війни, коли генеральний губернатор Ганс Франк та райхсфюрер СС Гайнріх Гімлер з метою германізації вирішили утворити окремі народи: Гораленфольк, Лемкенфольк, Гуцуленфольк.

"Також влада... пропагувала ідею, що лемки не українці (використовуючи прив'язання лемків до старинної назви "русин", нехтуючи фак-

том, що під кінець 20-х років польський сойм схвалив постанову, що назви "русін" і "українець" є тотожні і в урядуванні державні структури вживатимуть назви "українець!")" [4, с. 710]

Інші політичні стимули спонукали післявоєнний комуністичний уряд зробити навпаки: він розпочав кампанію, протягом якої лемки були визначені як українці. У результаті це призвело до масового вигнання і депортації лемків як українських терористів з південно-східної Польщі у Радянський Союз та в північні й західні райони Польщі (Операція "Вісла") [3].

Отже, лемки були виселені із своїх первинних земель і зараз існують як етнічна група, яка прийшла на зміну етнографічній формі існування. Від тривалого перебування в ембріональній етнографічній фазі національний елемент втрачає життєздатність, що становить для нього не меншу небезпеку, ніж прямий етноцид. Тому етнографізм, як домінанта самовідомості, може бути зручним плацдармом для асиміляторського впливу.

Різні етапи становлення самосвідомості єдиного етнографічного континууму слід розглядати не лише в хронологічній послідовності, а й в аспекті синхронного співіснування носіїв цих самосвідомостей на певному часовому відрізку. Етнографічний компонент такої агломерованої самосвідомості – лемко – досить "неофіційний і непридатний для символічної та ідеологічної функції, але він може слугувати притулком для ідентичності у разі зовнішньої загрози і в цьому сенсі є своєрідною мушлею, де етнічні основи зберігаються на елементарному рівні" [4, с. 709].

Анонімну ідентифікацію віддзеркалювала й нульова назва батьківщини – безіменність значною мірою пов'язана з невизначеною чи дефісною самосвідомістю самих краян і їхнім самовідчуттям. Нейтральна назва "край" стосувалася земель, що в різний час (і синхронно також) належали до різних держав: Угорщини, Польщі, Австро-Угорщини, Чехословаччини, Росії, СРСР тощо. Назвати їх Руссю чи Україною не давали підстав як геополітичні причини (такої держави на карті світу тоді не існувало), так і гіперонімічний характер терміна Русь, що охоплював значно більші обшири. Локальні етнотопоніми (Лемківщина, Гуцульщина, Бойківщина тощо) у свою чергу були вужчими від культурномовного континууму близькоспоріднених руських країв [4].

Як бачимо, виражена сутність етнічної самосвідомості співпадає з характеристикою національності, яку Макс Вебер описує як концепцію унікальних та незамінних культурних цінностей, які є спроможними для збереження та розвитку завдяки зусиллям самої групи, що включає в себе певне почуття колективної місії.

В історичному досвіді лемків знаходимо такі події, які мають визначальний вплив на розвиток лемківської самосвідомості. У період з 1918 по 1920 роки, який відомий розпадом Австро-Угорщини, у лемків з'явилася можливість організувати життя своєї етнічної спільноти у нормативній системі політико-пра-

вових відносин. Лемківська республіка Флоринки (Руська народна республіка Лемків) та Команчанська Республіка (Східно-Лемківська Республіка) до сьогодні залишаються символами боротьби лемків за своє національне визнання.

Новітня та сучасна історія знає багато народностей які трансформувалися у групи національного типу [2]. Під час цієї трансформації багато етнічних груп сфокусували свою ідеологію навколо території, яку вони проголошують як їхню легітимну.

На жаль, момент такої трансформації лемків припав на період після Другої світової війни та зіткнувся з подіями, з яким ще не сформований лемківський національно-визвольний рух не зміг конкурувати: з одного боку – з виявом вже сформованого українського національного руху; з духом трансформації Польщі з мультинаціональної держави у мононаціональну – з іншого. В рамках другого руху польські комуністичні авторитети вирішили ліквідувати лемківську етнічну меншину в 1945-1946 рр, виселивши їх в Україну, а в 1947 насильно переселивши 40,000 тих, хто залишився, на північ Польщі з метою асиміляції [1].

Неоднорідність етнонаціональної самосвідомості (етнонаціонального "Я") не сприяла виробленню єдиного мовного стандарту. Цей процес супроводжується "консолідацією етномовної самосвідомості, він є ознакою насамперед національного, а не етнічного життя" [4, с. 704]. Уживання різних систем письма, як і подвійна невизначеність самоназви, віддзеркалює загальний стан етномовної самосвідомості лемківської громади. Зв'язок з мовою є важливим стабілізуючим чинником такого часом аморфного й хисткого поняття, як ідентичність. Як суспільному явищу, мові, завдяки її інерційності, властива більша стійкість: "на відміну від національної ідентичності – свого роду "щоденного плебісциту" – мова вже за своєю природою не може бути предметом оперативного вибору" [4, с. 741].

Дискусія про дихотомію національних орієнтацій серед лемків зберігається і тепер. Так, досліджуючи різні наукові джерела, ми стикнулися з таким визначенням: "лемко" – це термін який позначає географічне походження та культурну спадщину. Той факт, що термін "лемко" використовується у додатку до інших термінів, які мають точну вказівку на певну національну ідентичність (національність), (наприклад, русин, українець чи поляк) вказує на ситуацію, в якій "лемківська ідентичність по суті заперечується як така категорія, яка є мінливою (не має стабільності) та рухомою" [3, с. 99].

Зараз можна виділити два основні політичні угруповання, які представляють історично конкуруючі "ідеологічні" табори з питання лемківської етно-національної самосвідомості: "Союз лемків" (про-українська орієнтація), та "Асоціація лемків" (про-русинської орієнтації).

Асиміляційні тенденції в польських школах, польських церквах і польських поселеннях, і одночасно, тиск щодо прийняття української іден-

тичності призвів до значного ослаблення лемківської самосвідомості. Питання самосвідомості у лемків нерідко зводилося до селянської ідентичності (village identity), а щодо мови вживалося означення "говорити по-нашому". З часом невизначена, нестійка, локально орієнтована самосвідомість ("я зодси") поступалася місцем проміжній, регіональній, змодельованій за принципом найближчої спорідненості (мовної, релігійної, культурної) [4].

Для багатьох лемків питання ідентичності, точніше проблема локалізації своєї етнічної самосвідомості (етнічного "Я") в контексті панрусинської ідеї пов'язане з поняттям українства. Це чинить вплив і на розуміння лемками свого мовного розвитку, співвідношення етнографічних мовних особливостей з роллю літературного мовного стандарту як символу національності.

Становище русинів особливе тим, що вони зазнавали асиміляторського тиску з різних боків. Основним принципом ідентифікації підсвідомо ставав стереотип відштовхування: "не-мадьяри", "не-словаки", "не-поляки" (оказіональний синонім до поняття "не-галичани"); "подібність самоназви Русь, руський (русин) до омонімічних російських форм деякий час жила промосковські симпатії" [4, с. 723].

На жаль, історичні знання лемківської спадщини передавалися наступним поколінням у формі усної традиції, яка кане в небуття разом з тими людьми, які пішли з життя. Ці знання також не змогли добре закріпитися у самосвідомості все більш і більш дисперсних (розпорошених) і майже повністю асимільованих лемківських меншин у польському суспільстві [1]. Незважаючи на те, що старше покоління є носієм дуже сильної етнічної ідентичності, процес етнічної деконструкції починається вже з них, і найбільш імовірно, ще задовго до їх переселення [2].

Навіть якщо представники першого чи другого поколінь робили спроби навчити своїх дітей говорити "по-нашому", то відсутність чіткої етнічної самоназви (самодефініції) значно ускладнювала це завдання. Важко сформулювати ідеологічно мотивовану лояльність до "безіменної" мови, якою говорить "новостворений" народ, розсіяний у чужій країні за сотні кілометрів від історичної батьківщини [4]. Невиразна окресленість лемківської ідентичності, розрив між живомовною практикою і "високою мовою" та відсутність літературного стандарту є негативними умовами становлення лемківської самосвідомості.

Глибинне з'ясування історії походження лемків виходить за рамки нашого дослідження, але є корисним для вирішення ряду ключових питань у процесі опрацювання цієї проблеми.

Висновки. Отже, теоретичний аналіз історичних та соціально-психологічних чинників розвитку етнічної самосвідомості лемків дає підста-

ви стверджувати, що зовнішньополітичні маніпуляції мали і продовжують чинити несприятливий вплив на лемків як етнічну групу. Асимілятивний тиск у польських школах, польських церквах і польських поселеннях, і одночасно, тиск у бік прийняття української ідентичності, призвів до значного ослаблення лемківської самосвідомості. Можна припустити, що внаслідок жорсткої дії несприятливих зовнішніх чинників та включення захисних психологічних механізмів етнічна складова самосвідомості лемків зазнала травмуючого впливу та стала витіснятися у структурі цілісної самосвідомості особистості. Становище лемків особливе тим, що вони зазнавали асиміляторського тиску з різних боків. Основним принципом ідентифікації підсвідомо ставав стереотип відштовхування: "не-мадяри", "не-словаки", "не-поляки". Історичні знання лемківської спадщини передавалися наступним поколінням переважно у формі усної традиції, яка кане в небуття разом з тими людьми, які вже пішли з життя. Тому актуальним напрямом подальших досліджень є визначення шляхів збереження та розвитку етнічної самосвідомості у представників молодого покоління.

Список використаних джерел

1. Cieoelinski Ryszard, Szum Ernest, "Fun and Games as a Form of Physical Culture in the Traditional Religious and Social Rituals of the Lemkos. the Ethnomethodological Approach", Polish Journal of Sport and Tourism, 2013, vol. 20, issue 1, pages 44-50.

2. Isajiw, W. Definition and Dimensions of Ethnicity: A Theoretical Framework / Joint Canada United States Conference on the Measurement of Ethnicity (Ottawa, Ontario): 1992.

3. Lehmann, R. (1999). "Ethno-Nationalism and the Socialist Heritage: The Case of the Lemkos in Poland", Focaal, no. 33: 59-73.

4. Ажнок Б.М. Еволюція руської ідентичності в американській діаспорі / Б.М. Ажнок // Українці-русини: етнолінгвістичні та етнокультурні процеси в історичному розвитку / [голов. ред. Г. Скрипник] ; НАНУКраїни, МАУ, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. – К., 2013. – С 695-747.

5. Мишанич О. Від підкарпатських русинів до закарпатських українців / О. Мишанич. – Ужгород, 1991. – С. 14.

6. Яковенко Н.М. Нарис Історії України з найдавніших часів до кінця XVIII століття. – К. : Генеза, 1997. – 380 с.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Cieoelinski Ryszard, Szum Ernest, "Fun and Games as a Form of Physical Culture in the Traditional Religious and Social Rituals of the Lemkos.

the Ethnomethodological Approach", Polish Journal of Sport and Tourism, 2013, vol. 20, issue 1, pages 44-50.

2. Isajiw, W. Definition and Dimensions of Ethnicity: A Theoretical Framework / Joint Canada United States Conference on the Measurement of Ethnicity (Ottawa, Ontario): 1992.

3. Lehmann, R. (1999). "Ethno-Nationalism and the Socialist Heritage: The Case of the Lemkos in Poland", Focaal, no. 33: 59-73.

4. Azhnjuk B.M. Evoljucija rus'koi' identychnosti v amerykans'kij diaspori / B.M. Azhnjuk // Ukrai'nci-rusyny: etnolingvistychni ta etnokul'turni procesy v istorychnomu rozvytku / [golov. red. G. Skrypnyk] ; NANUkrai'ny, MAU, IMFE im. M. T. Ryl's'kogo. – K., 2013. – S 695-747.

5. Myshanych O. Vid pidkarpats'kyh rusyniv do zakarpats'kyh ukrai'nciv / O. Myshanych. – Uzhgorod, 1991. – S. 14.

6. Jakovenko N.M. Narys Istorii' Ukrai'ny z najdavnishyh chasiv do kincja XVIII stolittja. – K. : Geneza, 1997. – 380 s.

Y. Shaparenko. Historical and socio-psychological development factors of ethnic self-awareness of Lemkos. Article presents a theoretical analysis of historical and socio-psychological factors of development ethnic self-awareness of Lemkos. The article substantiates necessity for in-depth study the essence of psychological phenomena which underlying preservation of ethnic self-awareness of the people. Defined that ethnic self-awareness is the main feature and condition for the existence of ethnic group, as well as the main component influencing the socio-psychological organization of ethnic group, provides conversion of ethnic group in to the national community. Development of Lemkos ethnic self-awareness was examined based on the phenomenon of ethnic boundaries. Ethnicity described within subjective approach, in which it is represented as a basic social and psychological reality or perception of the values of the "we" – "they", in contrast to the view on ethnicity as something given, that exists objectively. Foreign policy events that had a significant influence on the development of Lemkos ethnic self-awareness were analyzed. It was found that in a long time Lemkos experienced assimilating pressures from different sides. The psychological effects of such events as: ethnic deportation, resettlement and adaptation were analyzed. Has been proved that foreign manipulation had, and continue to have, adverse effects on Lemkos as an ethnic group, and have resulted in deceleration of Lemkos ethnic self-awareness. Defined, that response to a tighter action of unfavorable external factors, and the inclusion of protective psychological mechanisms ethnic component of Lemkos self-awareness undergone traumatic impact, and became supplanting in the structure of holistic self-awareness of the individual. The necessity of delineation ways of development ethnic self-awareness of the younger generation was proved.

Key words: ethnic boundaries; ethnic group; ethnic identity; ethnic minorities; ethnic self-awareness; ethnicity; interethnic relations; Lemkos.

Отримано: 2.04.2015 р.